

Swedbank

2024

Finantstervise indeks

Uuringuaruanne Eesti, Läti, Leedu ja Rootsi elanike finantstervise kohta

Sisukord

Kontakt	3
Mis on finantstervis?	4
Uuringu kokkuvõte	6
Taust – miks on finantstervise edendamine meile oluline?	8
Finantstervise indeks	9
Tulemused	11
Finantstervis soo ja sissetulekute järgi	14
Finantstervis vanuserühmades	15
Finantsteadmised	16
Finantsvõimekus	20
Tasakaalus eelarve	21
Turvavõrgustik	21
Säästupuhver	22
Laenukoormus	22
Pikaajalised säästud	22
Tunnetuslikud aspektid	23
Kokkuvõte ja järeldused	25
Nõuanded finantstervise edendamiseks	27

Kontakt

Mari-Liis Jääger

Swedbanki Rahaasjade Teabekeskuse juht

mari-liis.jaager@swedbank.ee

+372 529 0011

Mis on finantstervis?

Finantstervist saab defineerida kui võimet tulla igapäevaselt toime oma rahaliste kohustustega, finantsilist võimekust saavutada pikemaajalisi eesmärgi ja unistusi ning piisavate teadmiste ja oskuste omamist enda rahaliste vahendite targaks ja enesekindlaks kasutamiseks.

ÜRO definitsiooni järgi tagab hea rahaline tervis meile tunde, et meil on oma rahaasjade üle kontroll ning oleme kindlad, et saame hakkama nii praegu kui ka tulevikus. Lisaks tunneme, et oleme ootamatutes olukordades vastupidavad ning meil on olemas rahaline valikuvabadus.

Finantstervisel on niisama oluline roll kui füüsilisel ja vaimsel. Kuidas aga teadlikult enda rahalist tervist edendada?

Selleks oleme välja töötanud järkjärgulise lähenemisviisi:

1

Tasakaalus eelarve

Hea finantstervise alus on tasakaalus eelarve. Püüa hoida oma väljaminekud sissetulekust madalamad, sest nii on võimalik koguda sääste lühi- ja pikaajaliste eesmärkide jaoks.

2

Turvavõrgustik

Järgmisena on oluline luua turvavõrgustik, mis tagab kaitse võimalike ootamatuste või elumuutuste, kas või töökaotuse korral. Hea on hoida kogu väärtuslikku vara ootamatuste eest kaitstuna, kindlustades selle ja hoides korras juriidilised dokumendid (näiteks testamendi). Lisaks, kui pere väljaminekud on kas või osaliselt Sinu õlul, tasub mõelda elu kindlustamise peale. Kindlustus ei too tagasi elu ega tervist, aga on rahaliselt suureks abiks, eriti kui puudub piisav rahatagavara.

3

Säästupuhver

Säästupuhver on kui plaaster, mis on vajaduse korral alati võtta. Mõistlik on varuks hoida vähemalt kolme kuu sissetuleku suurune summa, et tunneksid end rahaliselt kindlamalt.

4

Hallatav laenukoormus

Laen pole ei hea ega halb, vaid sõltub selle kasutamise otstarbest ja rahalisest olukorrast tasumise ajal. Laenu võttes peab seega jälgima, et võlatase on võrreldes sissetulekuga mõistlik ning suudad seda hallata ka pikemas perspektiivis, kui intressid peaksid tõusma.

5

Pikaajaliste säästude olemasolu

Viimase sammuna tasub vaadata kaugemale – millist elustandardit soovin säilitada pärast pensionile jäämist? Kuna riiklik pension ei pruugi olla piisav elukvaliteedi säilitamiseks, siis oleks hea ka ise pensioniks koguda.

”

Selles aruandes esitatakse Swedbanki läbi viidud uuringu tulemusi, mis kajastavad Balti riikide ja Rootsi elanike finantstervist.

Uuringu raames oleme loonud finantstervise indeksi,
mis mõõdab finantstervise dünaamikat Balti riikides ja Rootsis.

Loodame, et see aruanne annab objektiivse ülevaate
finantstervise olukorrast, ergutab ühiskonnas arutelusid ja tegevusi,
mille eesmärk on parandada rahalist heaolu, ning julgustab kõiki
inimesi oma suhteid rahaga mõtestama ja edendama.

Tallinn, 13. märts 2024

Mari-Liis Jääger

Uuringu kokkuvõte

Hea finantstervis on suhteline mõiste, mis tugineb iga konkreetse leibkonna rahalisele olukorrale. Üldiselt võib väita, et Eesti elanike finantstervis on liikunud aastaga pingelisest hea finantstervise poole – kuid samas on 45% Eesti elanikest jätkuvalt haavatava või pingelise finantstervisega. Endiselt pole üle poole elanikkonnast kogunud piisavalt sääste, kaitsnud oma rahaasju ootamatuste eest, kuuendikul on sissetulekud väiksemad kui väljaminekud ning puudub turvavõrgustik. Keerulisemas olukorras on töötud, täisealised õppurid ja pensionärid.

Põhilised finantstervise kitsaskohad Eestis on turvavõrgustiku puudumine, säästude vähesus, hakkama saamine ootamatute väljaminekute korral ja ebakindlus pensionipõlve osas. Kuigi vähenenud on inimeste hulk, kel puudub igasugune turvavõrgustik, siis ligi pool Eesti elanikest ei pea oma turvavõrgustikku piisavaks. See tähendab, et nad ei ole valmis ettenägematuteks olukordadeks (näiteks neil puuduvad kindlustused). 14%-l puudub säästupuhver täielikult ja vaid 41%-l on rahatagavara, mis on vähemalt leibkonna kolme kuu sissetuleku suurune.

Lisaks on Eesti elanikud tuleviku suhtes pessimistlikud – üle 38% elanikest pole üldse kindlad, et nende säästud on piisavad, et jätkata soovitud elustandardiga pärast pensionile jäämist.

Eestis on finantstervis, -teadmised ja -võimekus vanuserühmade võrdluses keskmiselt kõrgeimad 30–39-aastaste seas. Madalaim on finantstervis ja -võimekus 40–49-aastaste hulgas – vanuserühmas, kus ka tarbimislaenu võtnute või krediitkaardivõlgnevustega inimeste osakaal oli uuringu andmeil suurim. Samas pole 40–49-aastaste inimeste finantsteadmised Eesti keskmisest oluliselt erinevad. Madalaimad on finantsteadmised vanimas vanuserühmas ehk 60-aastaste ja eakamate seas. Uuringu põhjal on finantsteadmised madalad nii pensionäride kui ka õppurite seas. Vähesed rahatarkuse tõttu võivad need grupid finantsotsuseid langetades sattuda haavatavamasse olukorda.

Erinevused esinevad soo lõikes, kuid need on viimase aastaga vähenenud. Eestis on meeste ja naiste finantstervis ja -võimekus suhteliselt sarnased, kuid naiste finantsteadmised on keskmiselt madalamad kui meestel. Samuti ilmnes uuringust, et võrreldes meestega on naiste seas levinum majanduslik sõltuvus oma lähedastest või toetustest. Head finantsteadmised aitavad kaasa majandusliku sõltumatuse saavutamisele, seega on võrdsema ühiskonna poole pürgimisel üheks oluliseks eesmärgiks naiste rahatarkuse suurenemine.

Sotsiaalse staatuse alusel moodustatud rühmade võrdluses paistsid läbivalt silma ettevõtjate kõrgem finantstervis, -teadmised ja -võimekus. Madalaim on finantstervis ja -võimekus tudengite ja töötute seas, mis on ka ootuspärane arvestades,

et töötutel ja suurel osal tudengitest puudub töötasu näol püsiv sissetulek. Haavatava finantstervisega gruppi liigitus koguni 51% tudengitest.

Halb finantstervis suurendab negatiivsete emotsioonide kogemise tõenäosust. Uuringu põhjal tajuvad inimesed, kelle finantstervis on halb, isiklikele rahaasjadele mõeldes keskmisest sagedamini frustratsiooni, muret ja häbi, samas kui hea finantstervisega inimesed tunnevad rahaasjadele mõeldes sagedamini enesekindlust, rõõmu/kirge ja uudishimu. Seega on heal finantstervisel isikliku rahulolu saavutamise juures oluline roll.

Eesti elanike finantsteadmised on paremad kui nende finantstervise võimekus ning need on võrreldes eelmise aastaga oluliselt kasvanud ja ületavad isegi Rootsi elanike teadmisi. Naiste finantsteadmised on pisut madalamad kui meestel, ning seda kõigis vaatlusalustes riikides. Vanusegruppide võrdluses olid teadmised kõige paremad 30–39-aastaste gruppis ning madalaimad üle 60-aastaste gruppis.

Uuringust ilmnes ka sissetulekute seotus finantsteadlikkusega – mida suurem on inimese sissetulek, seda paremad on ta finantsteadmised. See kinnitab, et paremad finantsteadmised suurendavad võimalusi teenida suuremat sissetulekut. Eesti elanike seas valitseb suur ebakindlus oma rahalise olukorra suhtes. Vaid iga kolmas Eesti inimene peab oma majanduslikku olukorda turvaliseks ja koguni 33% peab seda ebaturvaliseks. Ligi 40% elanikest tunnetab majanduslikku sõltuvust oma lähedastest ja toetustest.

Ligi pool elanikest ei tunne, et nende rahalised vahendid annaksid neile praegu ja tulevikus piisava vabaduse teha seda, mida nad tahavad. Lisaks tunneb iga kuues elanik, et tal puudub oma finantsolukorra üle kontroll.

Balti riikides on elanike finantstervise tase üsna sarnane. Kõige tugevam on see Eestis (finantstervise indeks 60), veidi madalam Leedus (56) ja Lätis (50). Võrreldes Balti riikidega on Rootsis elanike finantstervise indeks tunduvalt kõrgem (74). Seega võib väita, et võrdlusalustest riikidest on hea finantstervis vaid Rootsil, Balti riikides on finantstervis pingeline.

Finantstervis ja selle edendamine on üheks fookuseks ka ÜRO kestliku arengu tegevuskavas

Taust – miks on finantstervise edendamine meile oluline?

Finantstervise edendamine on olnud Swedbanki DNA-s juba üle 200 aasta. Esimene hoiupank avati Rootsis aastal 1820 ning selle loomise idee oli, et igal inimesel oleks võimalus hallata oma rahaasju ning parandada selle tulemusena enda ja oma pere rahalist olukorda.

Pandeemiad, geopoliitilised pinged ja turbulentne majandusolukord avaldavad perede rahalisele olukorrale üha suuremat survet. Samal ajal kui mõnedel on olemas eeldused ja võimalused raha säästa ning oma tulevikku kindlustada, jäävad teised maha.

Finantstervis ja selle edendamine on üheks fookuseks ÜRO kestliku arengu tegevuskavas (UN Sustainable Development Goals), mille peamine eesmärk on kaotada kõikjal vaesus ning tagada kõigile väärikus ja hea elukvaliteet, arvestades samas looduskeskkonna võimekusega. Tegevuskava eesmärgid keskenduvad olukorra parandamisele nii majandus-, sotsiaal- kui ka keskkonnavaldkonnas ning need kehtivad kõikidele riikidele. Nende elluviimiseks on vaja panust nii valitsustelt kui ka valitsusväliselt sektorilt.

Swedbanki finantstervise indeksi abil saab mõõta elanike finantstervise dünaamikat ning hinnata edusamme. Meie eesmärk on suurendada teadlikkust rahaasjadest ning aidata kaasa sellele, et tulevased põlvkonnad oleksid rahatargemad ja finantsvõimekamad. See on ühiskond, millele me tahame kaasa aidata.

Ja see on meie indeksi loomise põhjus.

Finantstervise indeks

Swedbanki finantstervise indeks on koostatud ÜRO finantstervise definitsiooni arvestades ning see mõõdab kahte aspekti: finantsteadmisi ja finantsvõimekust.

Uuringufirma Kantar veebipaneelidest saadud intervjuude abil oleme kvantitatiivselt mõõtnud Rootsi, Eesti, Läti ja Leedu elanikkonna finantstervist. Viimane uuring viidi läbi 2024. aasta jaanuaris. Eestist osales 1000 elanikku vanuses 18–75 aastat. Koguvalim kõikide riikide peale kokku oli 6000 vastajat.

6000
Koguvalim kõikide riikide peale kokku oli 6000 vastajat

Finantsteadmiste mõõtmine põhineb viiel ülemaailmselt standardiseeritud finantskirjaoskuse küsimusel, mille on välja töötanud Global Financial Literacy Excellence Center koostöös Standard & Poor'si, Maailmapanga, McGraw Hill Financiali ja Gallupiga.

Finantsvõimekuse küsimused järgivad finantstervise edendamise samme. Need põhinevad Swedbanki ulatuslikel tarbijauuringutel ning on inspireeritud The Financial Health Networkist koos USA tarbijakaitsebürooga.

Nagu eespool märgitud, on finantstervise indeks finantsteadmiste ja finantsvõimekuse kombinatsioon. Finantsalaste teadmiste indeks on selle osa igale küsimusele antud õigete vastuste osakaalu keskmine ning selle osakaal indeksis on kuuendik.

Finantsvõimekuse küsimuste abil hinnatakse elanikkonna finantsolukorda ja arvamusi viies valdkonnas ning selle osakaal üldindeksis on viis kuuendikku (joonis 1).

Indeksi skoor on vahemikus 0-100, kus üle 60 punkti osutab heale finantstervisele.

Skoor 0–39 näitab haavatavat finantstervist, 40–59 pingelist finantstervist, 60–79 head finantstervist ja 80–100 tugevat finantstervist.

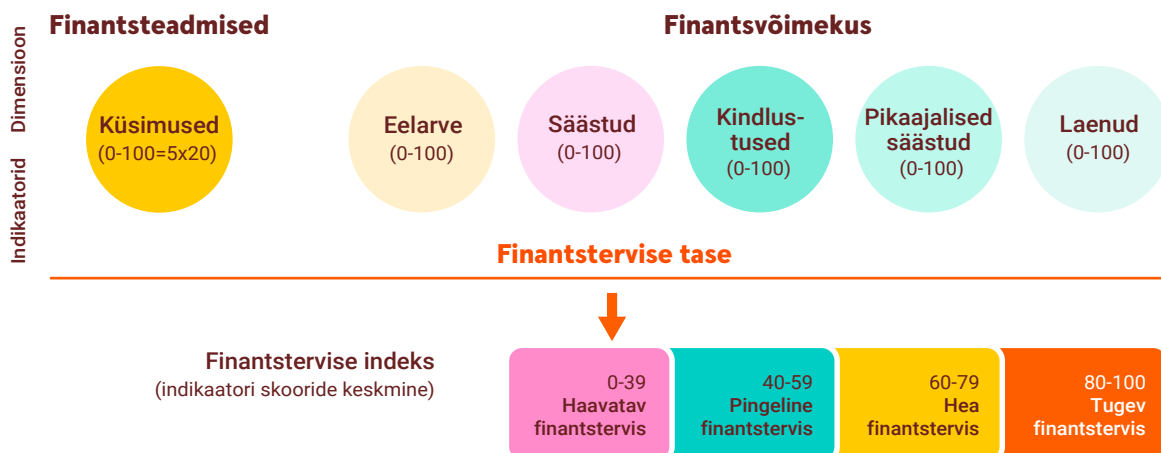
Indeks 0–39 Haavatav finantstervis

Indeks 40–59 Pingeline finantstervis

Indeks 60–79 Hea finantstervis

Indeks 80–100 Tugev finantstervis

Joonis 1.
Indeksi ülesehitus

Haavatav finantstervis

Haavatava finantstervisega inimesel on kulud tavaliselt veidi või palju suuremad kui sissetulek, säästupuhver on väike või olematu, puuduvad pikaajalised säästud soovitud elukvaliteedi hoidmiseks pensionieas, kindlustus puudub suurel või täiel määral ning laenukoormus käib vähemal või suuremal määral üle jõu.

Pingeline finantstervis

Pingelise finantstervisega inimene tuleb toime igapäevaste rahaasjadega, kuid ta finantstervis ei ole piisavalt hea, et tunda end turvaliselt ja kindlalt suutlikkuses vastu seista võimalikele ootamatustele lähi- ja kaugemas tulevikus.

Hea finantstervis

Hea finantstervisega korral ei põhjusta raha igapäevaselt muret. Kuigi kõik valdkonnad ei ole ideaalselt korras, on üldine finantstervis hea. Siiski võib sellises olukorras aegajalt esineda rahamuresid, mistõttu on soovitatav pöörata tähelepanu valdkondadele, mis on veidi nõrgemad.

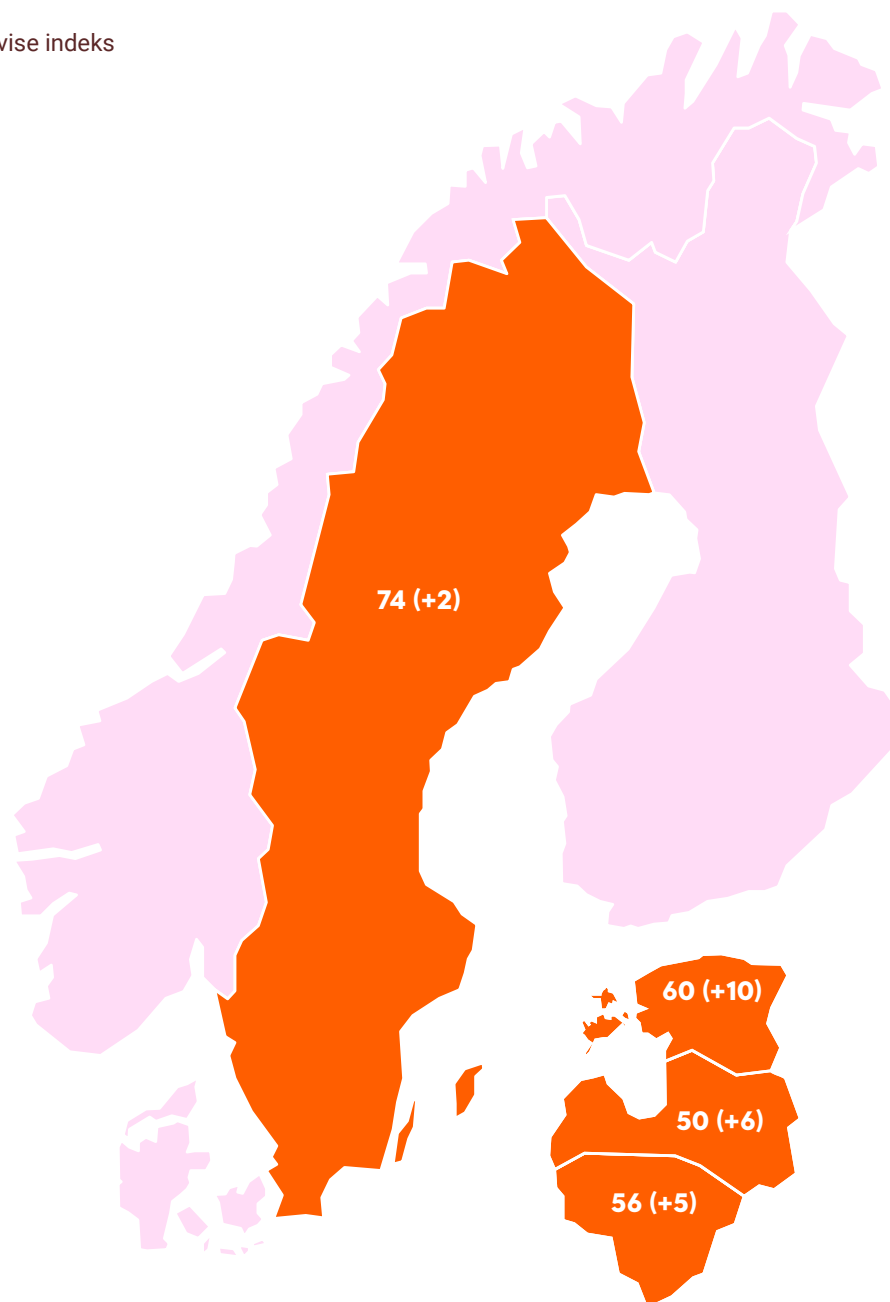
Tugev finantstervis

Tugeva finantstervisega inimesel on sissetulek tavaliselt oluliselt suurem kui kulutused, tal on kolme kuu netopalga suurune või suurem säästupuhver ning kindlus, et pikaajalised säästud tagavad soovitud elustandardi ka pensionipõlves. Tema kindlustustega kaetus on piisav ja laenukoormus on hallatav.

Tulemused

Joonis 2. Finantstervise indeks

Eesti elanike finantstervise indeks on 60, meestel veidi kõrgem kui naistel (vastavalt 62 ja 59).

Vanuserühmade võrdluses suuri erinevusi pole: enamikus vanusegruppides on indeksi väärtus vähemalt 60. Mõnevõrra madalam on indeks ainult 40–49-aastaste seas (56) ja 50–59-aastaste seas (58), sealjuures kõrgeim on indeks 30–39-aastaste seas (63).

Sotsiaalse staatuse alusel moodustatud gruppide võrdluses on indeks madalaim töötute (44) ja täisealiste tudengite seas (45) ning kõrgeim ettevõtjate hulgas (71).

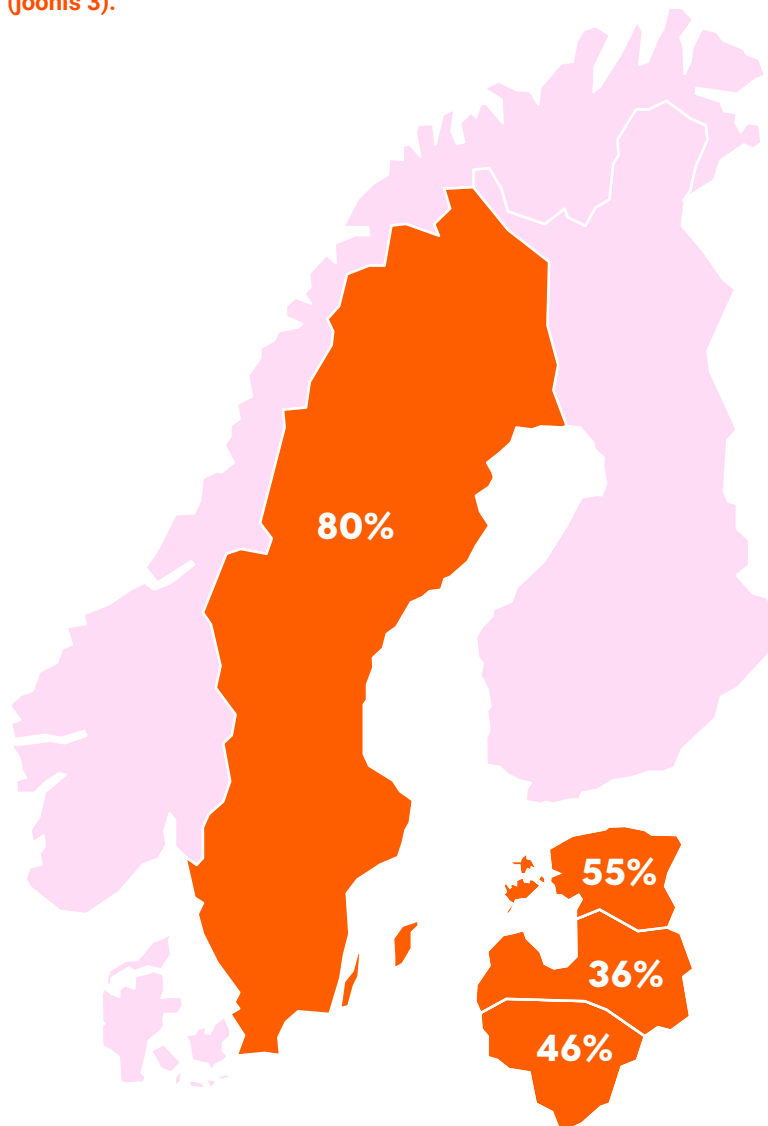
Uuringus osalenud riikidest on elanike finantstervise indeks kõrgeim Rootsis (74). Balti riikidest on finantstervise indeks kõrgeim Eestis (60) ning mõnevõrra madalam Leedus (56) ja Lätis (50). Varasema aastaga võrreldes on finantstervise indeks tõusnud kõige rohkem Eestis – 10 punkti, Lätis kasvas see 6 punkti, Leedus 5 punkti ja Rootsis vaid 2 punkti. Finantstervise indeksi definitsiooni järgi on hea finantstervis võrdlusalustest riikidest Rootsil ja Eestil, Läti ja Leedu elanike finantstervis on pigem pingeline.

Võttes aluseks finantstervise alusel moodustatud grupid, on 21% Eesti elanike finantstervis haavatav, 24%-l pingeline, 29%-l hea ja 26%-l tugev.

Kokkuvõttes liigitub hea või tugeva finantstervisega rühma 55% Eesti elanikest. Teistes Balti riikides on hea või tugeva finantstervisega elanike osakaal madalam (Lätis 36% ja Leedus 46%), kuid Rootsis kõrgem (80%) (joonis 3).

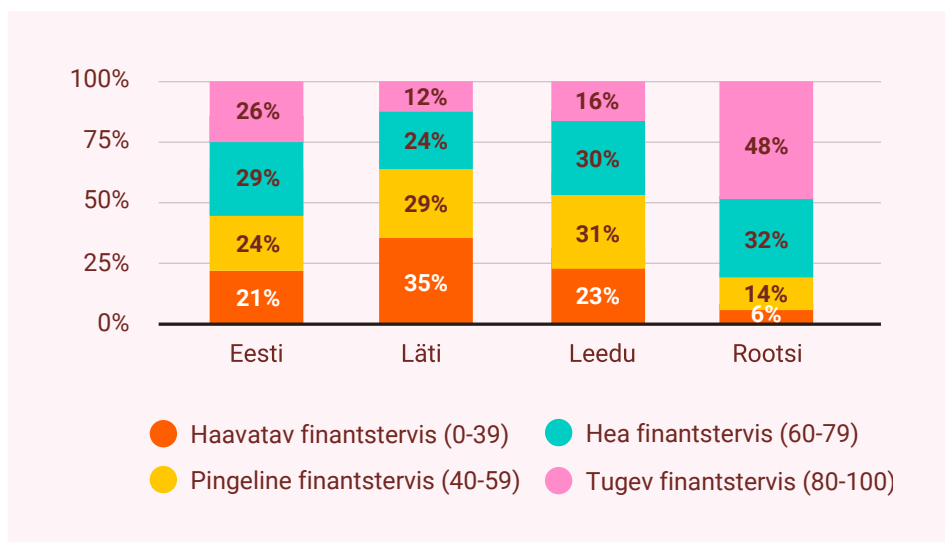
Joonis 3.

Hea või tugeva finantstervisega elanike osakaal (%)

Joonis 4.

Elanike jagunemine finantstervise gruppidesse (%)

”

**Meeste ja naiste
finantstervise indeksi
erinevus on aastaga
vähenenud.**

**Eestis on finantstervise
indeks meestel 62 ja
naistel 59.**

Finantstervis soo ja sissetulekute järgi

Meeste ja naiste finantstervise indeksi erinevus on aastaga vähenenud. Eestis on meestel finantstervise indeks 62 ja naistel 59.

Eestis liigitub hea või tugeva finantstervise rühma 57% meestest ja 52% naistest, haavatav on finantstervis 21%-l meestest ja naistest (joonis 5).

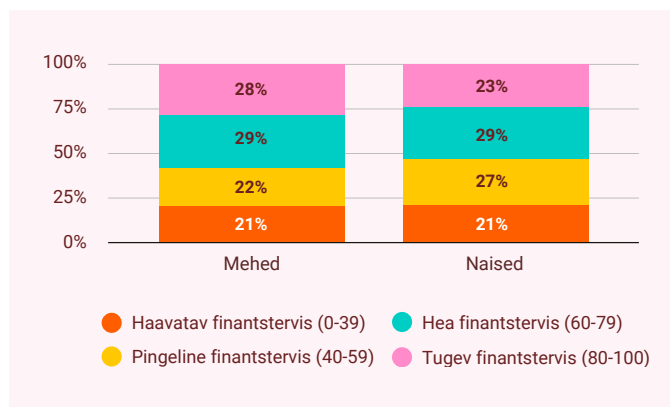
Lätis ja Leedus on haavatava finantstervisega inimeste osakaal naiste seas pisut suurem kui meeste seas (Lätis 38% naistest ja 33% meestest ning Leedus 27% naistest ja 19% meestest), Rootsis on see näitaja naiste ja meeste seas üldjoontes sama (7% naistest ja 5% meestest). Hea või tugeva finantstervisega inimeste osakaal on kõigis vaatlusalustes riikides meeste seas 5–7 protsendipunkti kõrgem kui naiste seas.

Üks selgitusi naiste halvemale finantstervisele on nende madalam sissetulek ning sagedasem majanduslik sõltuvus (näiteks abikaasast/elukaaslasest). Eestis on finantstervise indeks madalaim kuni 300-eurose netosissetulekuga inimeste grupis (44) ja kõrgeim üle 1600-eurose sissetulekuga grupis (indeks 73). Rootsis on kõrgeima sissetulekuga grupis (üle 50 000 krooni kuus) finantstervise indeks 85, madalaima sissetulekuga grupis (alla 25 000 krooni kuus) on indeksi väärtus 68.

Teine selgitus naiste madalamale finantstervisele on nende madalamad finantsteadmised. Investeeringutarkuse suurenemine loob parema pinnase tarkade finantsotsuste tegemiseks. Nagu edasisest analüüsist näeme, on naiste finantsteadmised madalamad kui meestel.

Joonis 5. Eesti elanike jagunemine finantstervise rühmadesse, meeste ja naiste võrdlus

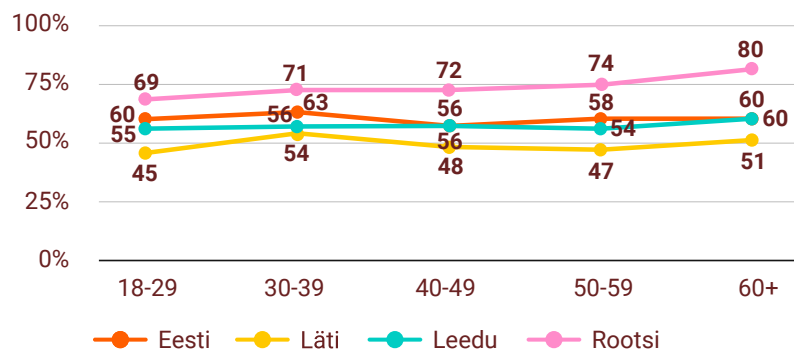
Finantstervis vanuserühmades

Finantstervise indeksi osas puuduvad Eestis vanuserühmade vahel suured erinevused, enamikus vanuserühmades on indeksi väärtus vähemalt 60. Eestis on indeks kõrgeim 30–39-aastaste (63) ja madalaim 40–49-aastaste seas (56).

Ka teiste Balti riikide elanike hulgas on finantstervise indeks vanuserühmade võrdluses suhteliselt ühtlane – see tähendab, et ei eristu vanuserühmi, kus indeks erineks elanikkonna keskmisega võrreldes suurel määral. Rootsisis on näha suundumust, et finantstervise indeks kasvab koos vanusegrupi eaga, kuid võrreldes 2023. aastaga on vanuserühmade vahel erinevused vähenenud (joonis 6).

Joonis 6.

Finantstervise indeks vanuserühmades

A photograph of three women sitting at a table in a restaurant or cafe. They are looking at a smartphone held by the woman on the right. The woman on the left is wearing glasses and a light blue top. The woman in the middle is wearing a white top and a silver chain necklace. The woman on the right is wearing a striped shirt and is drinking orange juice from a glass. There is a bowl of salad on the table in the foreground.

Finants- teadmised

Uuringus esitati ka viis küsimust, et kontrollida vastajate finantsteadmisi. Küsimused puudutasid muuhulgas hoiuse- ja laenuintresse, inflatsiooni, võlakirja- ja aktsiaturgu. Vastata tuli spontaanselt, kõrvalise abita. Nende küsimuste põhjal loodi finantsteadmiste indeks.¹

¹ Küsimused on välja töötanud Global Financial Literacy Excellence Center koostöös Standard & Poor'si, Maailmapanga, McGraw Hill Financiali ja Gallupiga.

Võrreldes 2023. aastaga on Eesti elanike finantsteadmiste indeks suurenenud. Eesti elanike finantsteadmiste indeks on uuringu põhjal 67 (2023. aastal 59) ehk Eesti näitaja on teiste riikidega võrreldes kõrgeim. Kui Eestis on näitaja aastaga 8 punkti tõusnud, siis teistes Balti riikides ja Rootsis pole elanike finantsteadmiste indeks võrreldes möödunud aastaga oluliselt muutunud: Rootsis on elanike finantsteadmiste indeks 66, Lätis ja Leedus 54.

Lätis ja Leedus oli elanike finantsteadmiste indeks pisut madalam kui Eestis.

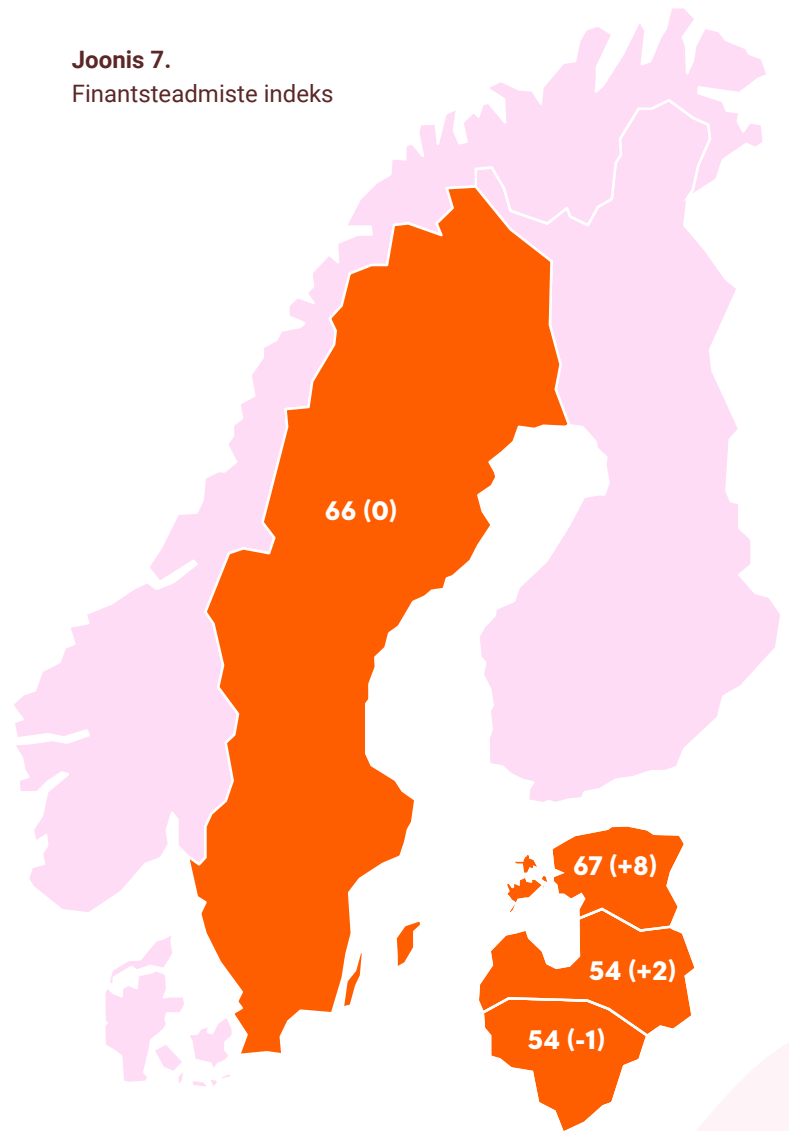
Vanusegruppide võrdluses oli vastav indeks Eestis kõrgeim 30–39-aastaste seas ning madalaim üle 60-aastaste seas. Ka teistes Balti riikides on märgata suundumust, et finantsteadmiste indeks on madalam vanemate inimeste hulgas (erinevus ilmneb üle 50-aastaste võrdluses noorematega) (joonis 8).

Naiste finantsteadmised on pisut madalamad kui meestel, ning seda kõigis vaatlusalustes riikides. Eestis näiteks oli meestel finantsteadmiste indeks 71 ja naistel 64, kuid vahe on oluliselt vähenenud.

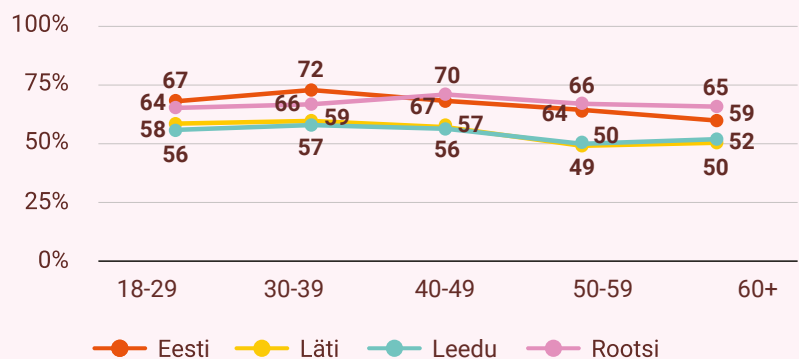
Eesti andmete põhjal on kõige rahatargemad ettevõtjad (indeks 76) ja täisajaga palgatöötajad (70).

Madalaim oli finantsteadmiste indeks tudengite seas (53).

Joonis 7.
Finantsteadmiste indeks

Joonis 8.
Finantsteadmiste indeks vanuserühmades.

”

Uuringust ilmnes ka sissetulekute seotus finants-teadmistega. Eestis oli üle 1600-eurose netosissetulekuga grupis indeksi väärtus 79, kuid kuni 1300-eurose sissetulekuga grupis jäi see 60 kanti.

See kinnitab, et paremad finantsteadmised suurendavad inimese võimalusi teenida suuremat sissetulekut.

Eestis teadis enamik õiget vastust küsimustele, mis puudutasid intressi ja inflatsiooni.

Kui vaadata finantsteadmiste indeksi aluseks olevaid küsimusi lähemalt, ilmneb, et kõige rohkem peavalu valmistas Eesti vastajatele ka sel aastal küsimus „Kui intressimäärad tõusevad, mis juhtub tavaliselt võlakirjade hindadega?“. Küsitletutest 27% arvas, et sel juhul tõusevad ka võlakirjade hinnad, 2% arvates püsivad võlakirjade hinnad muutumatuna, 17% arvas, et need näitajad pole seotud, ning 33% jäi vastuse võlgu. Õigesti (võlakirjade hinnad langevad) vastas 21% küsitletutest.

Sarnaselt eelmise aastaga teadis Eestis enamik küsitletutest õiget vastust küsimustele, mis käsitlesid intressi („Oletame, et teie kontol on 100 eurot ja intressimäär on 2% aastas. Kui palju oleks teie kontol viie aasta pärast, kui jätkaksite raha kasvama?“) – 87% teadis, et kontol hakkab olema üle 102 euro; ning inflatsiooni („Kujutage ette, et teie konto intressimäär oleks 1% aastas ja inflatsioon oleks 2% aastas. Kui palju saaksite ühe aasta pärast sellel kontol oleva raha eest osta?“) – 90% teadis, et saab osta vähem kui täna. Samuti vastas enam kui pool küsitletutest õigesti küsimustele, mis puudutasid aktsiaturgu (67% teadis, et investeerimine ühe ettevõtte aktsiasse ei garanteeri tavaliselt kindlamat tulu kui investeerimine aktsiafondi) ning laenumakseid (71% teadis, et 15-aastase eluasemelaenu igakuised maksed on tavaliselt suuremad kui 30-aastase laenu omad, kuid kogu laenuperioodi jooksul makstavad intressid on väiksemad).

Võrreldes 2023. aastaga on Eesti elanike enesehinnanguline finantsteadlikkus suurenenud. Lätis olid elanike hinnangud oma finantsteadmiste piisavusele üsna sarnased Eestiga (Lätis hindas teadmisi piisavaks 59% ja Eestis 62% elanikest). Võrreldes Eestiga oli Leedu elanike enesehinnanguline finantsteadlikkus madalam (52% pidas finantsteadmisi piisavaks), Rootsis aga kõrgem (vastavalt 80%).

Vanusegrupiti on tegelike finantsteadmiste indeks Eestis kõrgeim 30–39-aastaste seas (72) ja madalaim üle 60-aastaste seas (59). Ka teistes Balti riikides on näha suundumust, et finantsteadmiste indeks on madalam vanemate inimeste hulgas (erinevus ilmneb üle 50-aastaste võrdluses noorematega). Rootsis on finantsteadmiste indeks kõrgeim 40–49-aastaste grupis ning ülejäänud vanuserühmades on indeksi väärtus üsna ühtlane (64–66).

Vanuserühmade võrdluses peavad oma finantsteadmisi kõige sagedamini piisavaks üle 60-aastased (73%), kõige harvem aga 40–59-aastased (56%). Tegelike teadmiste ja enesehinnangulise teadlikkuse vahel on vastuolu: finantsteadmiste indeks oli 60-aastaste ja vanemate seas vanuserühmade võrdluses madalaim. Selle vastuolu põhjuseks võivad olla eakate madalamad ootused oma rahatarkusele.

Naiste finantsteadmised on pisut madalamad kui meestel, ning seda kõigis vaatlusalustes riikides. Eestis on meeste finantsteadmiste indeks 71 ja naistel 64. Eesti mehed on oma finantsteadmiste osas enesekindlamad kui naised (piisavaks peab oma teadmisi 66% meestest ja 57% naistest).

Sotsiaalse staatuse alusel moodustatud rühmade võrdluses hindavad oma finantsteadmisi piisavaks kõige sagedamini ettevõtjad (71%), kõige harvem töötud ja tudengid (37%).

Finantsvõimekus

Finantsvõimekuse hindamiseks esitati uuringus küsimusi vastajate finantsilise sõltumatuse, leibkonna eelarve, säästude, kindlustuste, laenude, laenude haldamise suutlikkuse jne kohta.

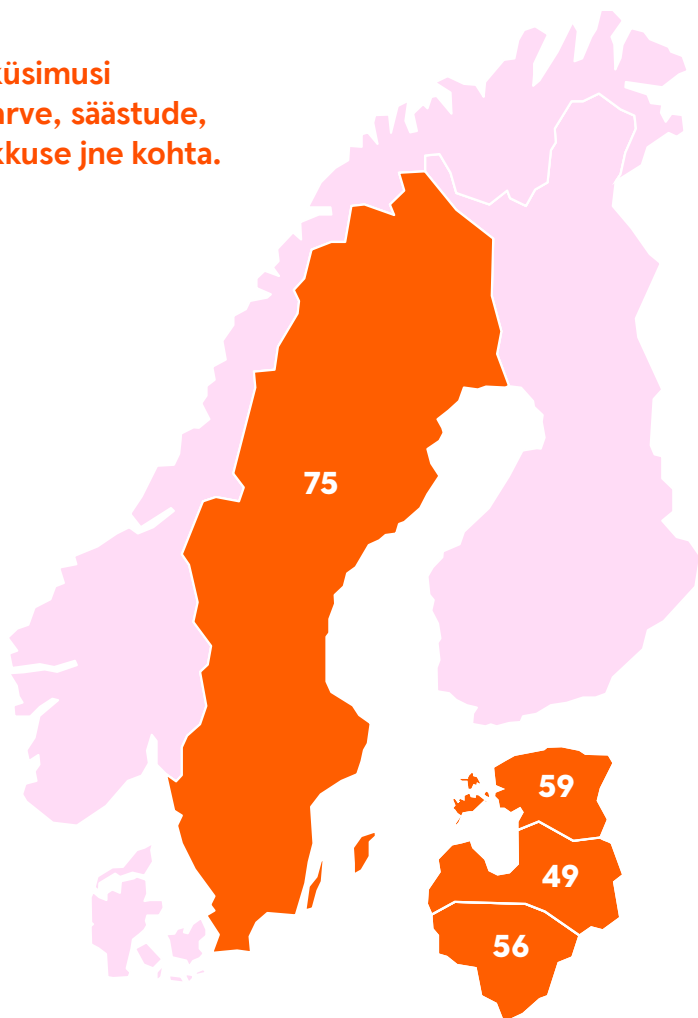
Võrreldavatest riikidest oli elanike finantsvõimekuse indeks kõrgeim Rootsis (75). Eestis oli elanike finantsvõimekuse indeks 59, Leedus 56 ja Lätis 49 (joonis 9). Suurima tõusu tegi finantsvõimekuse indeks Eestis.

Kui Rootsis kasvas finantsvõimekuse indeks vastaja vanuse suurenedes ning oli madalaim nooremates vanuserühmades, siis Eesti ja Läti tulemused sama mustrit ei järginud ning kõrgem finantsvõimekus on vanuserühmas 30–39 aastat. Leedus märkimisväärsed erinevused vanuserühmade vahel puudusid. Kõrgema finantsvõimekuse poolest eristus üle 60-aastaste vanuserühm (joonis 10).

Meeste finantsvõimekuse indeks on veidi kõrgem kui naistel, kuid Eestis on see sisuliselt samal tasemel ning võimekuse kasv ja ühtlustumine Eestis on toimunud 2024. aastal.

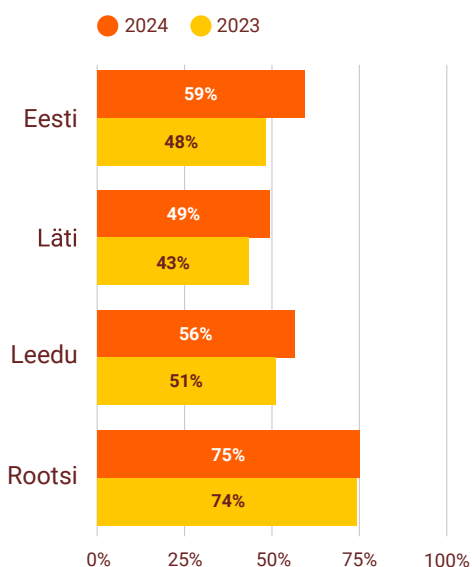
Eestis oli meeste finantsvõimekuse indeks 60 ja naistel 59.

Elualade võrdluses on Eestis finantsvõimekuse indeks kõrgem ettevõtjate grupis (70) ja madalaim töötute grupis (41). Ootuspäraselt on finantsvõimekuse indeks otseses seoses inimese igakuise sissetuleku suurusega: madalaim on indeks kuni 300-eurose sissetulekuga grupis (41) ning ligi kaks korda kõrgem üle 1600-eurose sissetulekuga grupis (72).

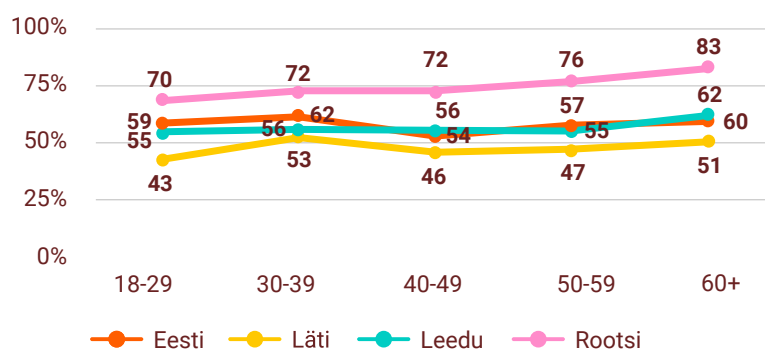
Joonis 9.

Finantsvõimekuse indeks

Joonis 10.

Finantsvõimekuse indeks vanuserühmades

Tasakaalus eelarve

Hea finantstervise alus on tasakaalus eelarve. See tähendab, et igakuised väljaminekud on sissetulekutest väiksemad, sest vaid nii on võimalik koguda sääste lühi- ja pikaajaliste eesmärkide jaoks.

Eesti elanikest 60%-l on leibkonna igakuised sissetulekud viimase aasta jooksul olnud enamasti suuremad kui kulud, 24% hindas sissetulekuid üldjuhul kuludega võrdseks ning 15%-l on sissetulekud enamasti olnud kuludest väiksemad. 2023. aastaga võrreldes on need näitajad oluliselt paranenud: eelmisel aastal olid vastavad näitajad 47%, 27% ja 24%.

Viimane näitaja (leibkonna sissetulekud on väiksemad kui kulud) on Eestiga sarnasel tasemel ka Rootsis (14%), seevastu Leedus (20%) ja Lätis (21%) on näitaja kõrgem.

Oodatavalt ületavad sissetulekud kulusid sagedamini kõrgema sissetulekuga rühmades: Eestis märkis enam kui 1600-eurose isikliku netosissetulekuga rühmas 82% vastajatest, et nende leibkonna sissetulek on enamasti kuludest suurem, samas kui kuni 300-eurose netosissetulekuga rühmas oli see näitaja 33%. Võrreldes eelmise aastaga on ka need näitajad suurenenud.

Turvavõrgustik

Hea on hoida kogu oma väärtuslikku vara ootamatuste eest kaitstuna, kindlustades selle ja hoolitsedes juriidiliste dokumentide (näiteks testamendi) korras olemise eest. Lisaks, kui pere väljaminekud on kas või osaliselt Sinu õlul, tasub mõelda elu kindlustamise peale. Kindlustus ei too tagasi elu ega tervist, aga on rahaliselt suureks abiks, eriti kui puudub piisav rahatagavara.

Eesti elanikest 47% on teatud määral kindlad või kindlad, et nende leibkonna turvavõrgustik on piisav, et olla valmis ootamatuteks õnnetusteks ja ettenägematuteks olukordadeks (näiteks on olemas laenu-, elu-, kodu- jm kindlustused ning lepingud, nagu testament)

Rootsis oli vastav näitaja 82%, Lätis 37% ja Leedus 47%. Eesti elanikest 17% hinnangul pole leibkonnal ootamatusteks mingit turvavõrgustikku.

Säästupuhver

Selleks, et tulla toime ootamatute kuludega ja tunda end kindlalt, on oluline omada rahatagavara. Säästupuhvri suurus on individuaalne – mida suuremad on igakuised kulud ja kohustused, seda suurem peaks olema ka puhver. Hea, kui rahatagavara on vähemalt kolme kuu netopalga suurune.

Eesti elanikest 41%-l on leibkonna säästupuhvris vähemalt leibkonna kolme kuu sissetulek. Enim on sellise puhvriga inimesi üle 60-aastaste (50%) ja ettevõtjate seas (64%). Eesti elanikest 14%-l puudub säästupuhver täielikult. Leedus on see näitaja ligikaudselt sama (16%), aga Lätis koguni 23%. Rootsis pole sääste vaid 5%-l elanikest.

Laenukoormus

Laenude omamine suurendab leibkonna finantsilist ebakindlust, kuna lisaks igakuistele suurematele kuludele laenu tagasimakse näol võib kulusid kasvatada intresside tõus.

Uuringu tulemused näitavad, et laene omab 67% Eesti leibkondadest, sealjuures kõige harvem on laen üle 60-aastastel (23%), kõige sagedamini aga 30–39-aastastel (83%).

55% peab oma leibkonna laenusummat hallatavaks, 8% jaoks on laenusumma veidi suurem ja 4% jaoks oluliselt suurem, kui leibkond hallata suudab. Nende elanike osakaal, kes hindasid leibkonna laenusumma suuremaks, kui leibkond hallata suudab, on kõrgeim Lätis (14%) ja Eestis (12%), madalam Leedus (9%) ja veel madalam Rootsis (6%).

Pikaajalised säästud

Eesti elanikest 38% pole üldse kindlad, kas nende leibkonna säästud on piisavad, et jätkata soovitud elustandardiga pärast pensionile jäämist. Naised on pessimistlikumad kui mehed (nii arvab 40% naistest ja 35% meestest). Vanuse kasvades ebakindlus suureneb – see on osaliselt tingitud ka sellest, et noortel puudub selles küsimuses sagedamini selge seisukoht –, sealjuures pensionieelsest vanuserühmast pole 50% üldse kindlad, et leibkonna säästud võimaldavad jätkata soovitud elustandardiga pärast pensionile jäämist. Üle 60-aastaste hulgas on vastav näitaja taas madalam, 39%.

Küllaltki pessimistlikud on selles küsimuses ka Läti ja Leedu elanikud: täielikku ebakindlust tunnetab pensionipõlvele mõeldes 39% Läti ja 36% Leedu elanikest. Rootsi elanikud suhtuvad elustandardi säilimisse pensionipõlves enesekindlamalt – täielikku ebakindlust tunnetab vaid 17%.

Tunnetuslikud aspektid

Uuringu raames küsiti elanikelt küsimusi, mis puudutasid tunnetuslikke aspekte (kontroll oma rahaasjade üle, kindlustunne, hakkama saamine ootamatutes olukordades, valikuvabadus). Vastuseid ei arvestatud finantstervise indeksis, kuid kahtlemata annavad need elanike finantstervise olukorrast terviklikuma pildi.

Eesti elanike seas valitseb suur ebakindlus oma rahalise olukorra suhtes. Uuringu tulemuste järgi peab oma majanduslikku olukorda turvaliseks 36% ja ebaturvaliseks 33% elanikest. Teistes Balti riikides on oma majanduslikku olukorda turvaliseks pidavate elanike osakaal madalam (Lätis 25% ja Leedus 27%), kuid ebaturvaliseks pidavate elanike osakaal üldjoontes sama kui Eestis (Lätis 36% ja Leedus 35%). Rootsis hindab oma majanduslikku olukorda ebaturvaliseks vaid 13% elanikest.

11% Eesti elanikest väljendab muret ja märgib, et ei suudaks üksi rahaliselt toime tulla. 63% peab end rahaasjades sõltumatuks oma lähedastest ja toetustest ning 24% peab end mingil määral iseseisvaks. Selline ebakindlus on eriti levinud naiste seas: 30% naistest väidab, et ei saaks iseseisvalt hakkama (võrreldes 19% meestega). Lisaks tunnetavad majanduslikku sõltuvust sagedamini väiksema sissetulekuga, töötud ja tudengid.

16% Eesti elanikest tunneb, et neil ei ole oma rahaasjade üle kontrolli. Tunnetatud kontrolli omab 57% vastajatest. Lätis on vastav näitaja 55% ja Leedus 46%. Rootsis on tunnetatud kontroll oma rahaasjade üle oluliselt suurem (74%).

Eestis tunnetavad rahaasjade üle isikliku kontrolli puudumist meestest pisut sagedamini naised (vastavalt 15% ja 17%) ning kõige enam 50–59-aastaste (22%) ja üle 60-aastaste grupp (20%).

Tõenäoliselt paneb ebakindluse tunnetamine otsustama inimesi võimaluse korral säästmise kasuks. Ootuspäraselt tunnetavad rahaasjade üle kontrolli puudumist kõige sagedamini madalaima sissetulekuga inimesed (kuni 300-eurose sissetulekuga inimestest 39%) ning töötud (46%).

Hea viis oma rahaasjade üle kontrolli saavutamiseks on koostada tulude ja kulude ülevaade nägemaks, milline on pere rahaline olukord ja võimalused.

Eesti elanikest 43% arvab, et suudab hästi toime tulla enamiku ettenägematute kuludega, kuid 30% seda enda hinnangul ei suuda. **Vaid 23% elanikest tunneb, et nende rahalised vahendid annavad neile praegu ja tulevikus piisava vabaduse** teha seda, mida nad tahavad (52% seda ei tunne).

Uuringus kajastas inimeste finantsilist rahulolu ja kindlustunnet ka küsimus selle kohta, mis tunde tekitab oma rahaasjadele mõtlemine. Paraku oli **Eesti vastajate hulgas kõige levinum vastus „mure“** (32%). See vastus oli sagedasim ka Lätis ja Leedus ning umbes samas ulatuses. Rootsis oli kõige levinum vastus „enesekindlus“ (47%). Meeste suurem finantsiline optimism ilmneb ka selles teemas: Eestis iseloomustasid mehed oma tundeid isiklike rahaasjade kohta naistest sagedamini märksõnadega „rõõm/kirg“ ja „uudishimu“, samas kui naistele oli meestest sagedamini omane muretunne. Vanuserühmade võrdluses tunnevad oma rahaasjadele mõeldes rõõmu/kirge ning uudishimu, kuid ka frustratsiooni eelkõige nooremad inimesed, enesekindlust aga pigem eakamad inimesed.

Kokkuvõte ja järeldused

Selle uuringu andmetel oli finantstervise indeks heal tasemel Rootsis ja Eestis. Teistes Balti riikides on elanike finantstervis pigem pingeline, sealjuures madalaim on näitaja Lätis.

Rootsi eristus Balti riikidest kõrgema finantsvõimekuse indeksi ning Lätist ja Leedust finantsteadmiste indeksi poolest. Eestis tõusis finantsteadmiste indeks aastaga oluliselt ning ületas ka Rootsi vastavat indeksit.

Rahulolu ja kindlustunde annab finantsteadmiste pagas.

Seda omades teeb inimene praeguseid ja tulevikku suunatud finantsotsuseid enesekindlamalt ning tunnetab suuremat isiklikku kontrolli. Eestis oli finantsteadmiste indeks kõrgeim 30–39-aastaste grupis. Sellesse rühma kuuluvatel inimestel on ka kõige sagedamini säästnud ning nad planeerivad igakuiselt rahaasju enim.

Oluline on ka kontrolli omamine oma finantsolukorra üle – see tähendab oma vastutuse, aga samas ka vabaduse tunnetamist. Praeguse finantsolukorra üle tunnetab kontrolli veidi rohkem kui pool Eesti elanikest ning vaid kolmandik hindab oma leibkonna turvavõrgustikku piisavaks, et olla valmis ootamatuteks õnnetusteks ja ettenägematuteks olukordadeks.

Kindlustunne tuleviku osas on küllaltki madal: 38%-l Eesti elanikest puudub kindlustunne, et nende leibkonna säästud on piisavad jätkamiseks soovitud elustandardiga pärast pensionile jäämist, ning vaid 23% tunneb, et nende rahalised vahendid annavad neile praegu ja tulevikus piisava vabaduse teha seda, mida nad tahavad. Sääste või vabatahtlikku pensionifondi/ kindlustust omavate inimeste osakaal on Eestis oluliselt madalam kui Rootsis.

Inimesed, kelle finantstervis on halb, tajuvad rohkem pingeid ja muretunnet. Kui oma finantsolukorrast saadakse hea ülevaade, siis ärevustunne väheneb. Ka selle uuringu põhjal on mure isikliku finantsolukorra pärast ning kontrollitunde puudumine oma rahaasjade üle omane eelkõige madalama finantstervisega gruppidele, Eestis kõige enam pensionieelsele vanusegrupile ja töötutele. Ühisnäitaja on üldjuhul madal sissetulek ja ebakindlus tuleviku ees.

Hea finantstervis on suhteline mõiste, mis tugineb konkreetse leibkonna finantsolukorrale. Kõrge sissetulek ei taga tingimata head finantstervist, kuid võib olla eelduseks, et kulused on kergem katta ja tekib võimalus säästa. Sellest uuringust ilmnes, et raha on kõrvale pannud pigem kõrgema sissetulekuga inimesed ning nendes gruppides on ka finantsteadmiste indeks kõrgem (ehk on olemas teadmised, mis võimaldavad teha säästmise kohta tarku otsuseid).

Madalama sissetuleku korral on oluline hoida elamiskulud sissetulekuga vastavuses ning mitte võtta üle jõu käivaid kohustusi. Eesti elanikest 12% hindab leibkonna laenusummat suuremaks, kui leibkond hallata suudab. Rootsis on vastav näitaja kaks korda madalam. Kiirlaenu kui äärmiselt kuluka krediidi kasutamine on Rootsis võrreldes levinum Balti riikides (kui madalama majandusliku heaoluga riikides), samas kodulaenu (kui mingil määral majandusliku enesekindluse näitaja) kasutamine on levinum Rootsis ja Balti riikidest Eestis.

Uuringus jäi tugevalt silma paar asjaolu. Esiteks, **meeste finantstervis, finantsteadmised ja finantsvõimekus on paremad kui naistel ning nad on finantsilistelt tulevikuväljavaadetest naistest optimistlikumad.** Naiste finantsvõimekus ja -teadmised on madalamad, levinum on majanduslik sõltuvus (pereliikmetest) ning pessimism iseseisva finantsilise hakkama saamise osas. Võrreldes eelmise aastaga on need vahed vähenenud. Naiste suurem majanduslik sõltumatus loob eeldused ka nende finantsteadmiste ja üldise finantstervise suurenemiseks, millest tõuseb kasu kogu ühiskonnale.

Teine tugevalt väljajoonistuv asjaolu on **Rootsi elanikkonna suurem kindlustunne, parem finantstervis ja finantsvõimekus võrreldes Balti riikidega, finantsteadmiste tasemelt on Eesti aga Rootsis viimase aastaga üllatuslikult isegi mööda läinud.** Rootsi tulemused näitavad heaolu üldist kõrgemat taset ning finantsvõimekuse tõusu korrelatsioonis vastajate vanuse kasvuga; sellist trendi Balti riikides ei ilmne. Ka on Rootsis eakate finantsteadmised paremad ning enesekindlus neile toetumisel suurem kui nende eakaaslastel Balti riikides.

Silma paistab **Eesti töötute kehv olukord.** Töötute grupis on nii finantstervise kui ka finantsteadmiste ja finantsvõimekuse indeks madalaimad. Pea kolmandikul töötutest on igakuised kulud suuremad kui tulud. Ka säästude omajaid on nende hulgas protsentuaalselt kõige vähem. **Keskmisest halvem tundub olevat ka 40–49-aastaste vanusegrupi olukord.** Koguni 30% sellest grupist on majanduslikult haavatavas olukorras, vaid poolel on sääste ja 20% tunnetab kontrolli puudumist oma rahaasjade üle. Ka **pensionäride olukord on raske**, eriti kui võrrelda Eesti ja Rootsi pensionäre. Haavatava finantstervisega grupi liigitub 31% Eesti pensionäridest ning neljandiku vastanud pensionäride sõnul on neil kulud suuremad kui sissetulekud.

Nõuanded finantstervise edendamiseks

Raha säästmine

1. Esimene samm: koosta eelarve. Eelarve aitab mõista, kui suured on sissetulekud ja väljaminekud, ning joonistuvad välja kohad, kus võiksid teha muudatusi.
2. Jälgi kulutusi. Alustuseks hoi a kulutustel kuu aega silm peal. See annab parema ülevaate sellest, kuhu raha läheb ja kuhu tahaksid seda suunata.
3. Pane kulutused tähtsuse järjekorda ja tõmba tarbetuid kulusid koomale. Jaga kulud kolme kategooriasse: kohustuslikud kulud, vajalikud kulud ja muud kulutused.
4. Kasuta allahindlusi. Otsi poes allahindlusi ja sooduspakkumisi ning osta korraga hulgi. Lähtu ostes vajadusest, mitte soovist.
5. Pane lisatulu enda kasuks mängima. Kui sissetulek suureneb, on kaval see säästudele lisada.

Turvatunde suurendamine

1. Valmistu ootamatuks vara kaotuseks. Lase kindlustusel hoolitseda selle eest, kui Su varaga juhtub midagi ootamatut või tekitab õnnetuse tõttu kellelegi teisele kahju.
2. Kaitse neid, keda armastad. Kanna hoolt ka selle eest, et kui Sinuga peaks midagi ootamatut juhtuma, tuleks Su pere rahaliselt toime. Hea alguspunkt oleks elukindlustus.
3. Hoolitse enda ja pere hea tervise eest. Kasuta Haigekassa pakutavaid soodustusi ja osale sõeluuringutel, sest ennetamine on odavam kui ravimine.

Kodukulud alla

1. Ela oma võimete kohaselt. Iga uus kohustus peab mahtuma senisesse eelarvesse. Liisingu- ja laenumaksed kokku võiksid moodustada eelarvest kuni 40%.
2. Kindlustus annab meelerahu. Õnnetuse korral võib kindlustus aidata Sul vältida remondi- või uue eseme ostmise kulutusi.
3. Jälgi ja vähenda tarbimist (elekter, küte, vesi). Uusi seadmeid ostes vali need, mis kasutavad vähem energiat.
4. Hooldatud vara teenib kauem. Kui näiteks veekeetjat katlakivist puhastada ja kord-paar aastas aknatihendid ära hooldada, jäävad ära ootamatud rikkiminekuks.

Pensioniks kogumine

1. Kasuta II samba võimalusi. II sambasse koguneb raha töhuga 2 + 4 skeemiga: Sina panustad kuus 2% brutopalgast ja riik lisab sellele 4%.
2. Vali sobiv fond. Kui pensionini on pikalt aega, saab lubada suuremate riskide võtmist – sellega võib kaasneda suurem tootlus. Pensioni lähenedes tasub aga riskitaset vähendada.
3. Pane kõik pensionisambad enda kasuks tööle. I ja II sammu annavad umbes 40% Sinu pensionieelsest sissetulekust. Seepärast tasub lisaraha koguda III sambasse.
4. Hoi end pensioni seisuga kursis. Vaata Pensionikeskuse lehelte või internetipangast, kuidas Su pensionil läheb.

Planeeri tulevase vajadusi

1. Pane paika finantseesmärgid. Head eesmärgid on selge sisuga, täpselt sõnastatud ja kindla tähtajaga. Nii on neid lihtsam saavutada.
2. Kogu meelerahufondi. Nii ei kaota Sa ootamatuste korral pinda jalge alt. Sellise turvapadja mahuks võiks olla vähemalt kolme kuni kuue kuu kulud.
3. Muuda säästmine automaatseks. Näiteks kanna osa palgast automaatselt hoiukontole.
4. Kavanda suuremaid kulutusi. Pane eelarves paika kaugemad plaanid, nagu pühad, sünnipäevad, tehnika ost, et nendeks tasakesi koguma hakata.

Laenu kasutamine

1. Hinda oma rahalist olukorda. Enne uute kohustuste võtmist on hea kirja panna, kui palju raha on vaja ja kui palju sellest saab laenata.
2. Kaalu, kas laenu on vaja. Kas laenu võtmine on selge vajadusega põhjendatud ning tegemist ei ole lihtsalt hetketujude rahuldamisega? Kaalu ka alternatiive.
3. Kindlusta oma finantskohustused. Nii oled kaitstud juhuks, kui jääd töötuks ja töövõimetuks.
4. Tutvu kõikide laenukuludega. Tee kindlaks, kui kalliks kogu laen lõppkokkuvõttes läheb ja kas see hind on ikka mõistlik. Laenu võtmisega kaasneb peale intressi tavaliselt veel teisigi kulusid.